YASADIŞI GÖÇÜN TOPLUMSAL VE KÜLTÜREL ALANDA ÜLKEMİZE ETKİLERİ

*Prof.Dr. İhsan BULUT**

GİRİŞ

Tanım ve İçerik

Yasadışı göç ve insan kaçakçılığı gibi kavramlar sivil gündeme henüz taşınmamış ve yeterince tanıtılmamış olmasına rağmen, güvenlik birimlerimizin gündemini uzun yıllar, insanlık tarihini de yüzyıllardır meşgul etmektedir. Gerçekten de demografik kavramları (1), nüfusbilim sözlükleri (2) ve göçlerle ilgili çalışmaları (3,4) incelediğimizde bu kavramların henüz bilimin yabancısı olduğunu görüyoruz. Bunların bir bölümü yerel ve ulusal nitelikli olmakla beraber kavram bazında tanıma ulaşılması gerektiğini düşünmekteyiz. Yalnızca yasal olmayan(belgesiz) göçmenler yaklaşımı ile çağdaş mülteci sorunu konusu içerisinde gerek tanımı gerekse ele alınış şekli bakımından en yakın ve doyurucu bilgiye bir coğrafya eserinde ulaşmış bulunuyoruz (5). Bu konuda elimize geçen en son kaynakta ise sorun tamamen aydınlığa kavuşmuştur. Konu Türkiye üzerinden Avrupa'ya yapılan ve aynı zamanda da Türkiye'yi de hedef alan yasadışı göçler olarak nitelendirilmiştir(6).

Gündemi oluşturan ve giderek daha fazla hız ve önem kazanan bu konuda erken önlemlerin alınması, gelecekte yaşanacak pek çok toplumsal ve kültürel sorunun da çözümü anlamını taşımaktadır.

Kavramlar mülteci gibi algılanıp değerlendirildiğinde hemen hemen sorun yokmuş gibi görünse de yasadışı göç ve insan kaçakçılığı günümüzde köle ticareti olarak nitelendirilebilecek boyutta bir sosyal olay ve nüfus hareketidir. Zorunlu göç, iç göç, işgücü göçü, beyin göçü, iltica ve uluslararası göçlerle nê tasarlanışı ne gerçekleştirilişi ne de prosedürü açısından hiçbir benzerlik ve ortak nokta taşımamaktadır. Yalnızca yakalanıncaya kadar geçen süreci yasadışı göç olarak ele almalıyız.

Ülkemizin bu sorunu yoğun olarak yaşaması sahip olduğu coğrafî mevkii ve bundan kaynaklanan sivil, askeri, siyasi. kültürel ve etnik jeopolitik unsurların bir sonucudur.

Yasadışı göç kavramı hiçbir yasal başvuru ve hazırlık yapmadan, sınır/gümrük noktasından izin istenmeden, uluslararası anlaşma hükümleri ve protokollere uygunluk taşımayan ülkelerarasında gerçekleştirilmek istenen gizli bir göç şekli olarak tanımlanabilir. Kuşkusuz bu tanım daha zenginleştirilerek, değişik biçimlerde de ifade edilebilir. Ancak tanımda üç can alıcı nokta dikkat çekmektedir.

✓ İllegalite: Eylem kesinlikle gizli tutulmaktadır.

✓ Plansızlık, amaçsızlık ve yönsüzlük: Nasıl gerçekleştirileceği, ne kadar süreceği, nereye kadar devam edeceği, kimlerle, nerelerden...? gibi pek çok sorunun cevabı alınamamaktadır. Nihai amacı belli bile olsa, aşamaları kesinlikle rastlantılara bağlıdır.

✓ Sınır ihlali: Bir ülkenin sınır güvenliği ve bütünlüğünü hiçe sayma cürümü işlenmekte veya işlettirilmektedir.

Bu noktalardan hareketle yasadışı göçleri iltica, göçmenleri de mülteci saymanın mümkün olmadığı oldukça netleşmektedir. Mülteci, 1951 Birleşmiş Milletler Anlaşmasında tanımlandığı gibi ırkı, dili, bir toplumsal gruba ait ya da bir siyasal görüşte olduğu için takibe uğrama korkusuyla ülke dışına çıkmış kişi olarak tanımlanmaktadır. Bu tür göçlere genellikle bütün aile fertleri, sosyal gruplar katılmaktadırlar. Oysa ülkemizi güzergah olarak seçmiş insan kaçakçılığı ile ilgili olarak ele geçen yasa dışı göçmenler arasında kadın, yaşlı ve çocuk nüfusa hemen hemen hiç rastlanılmamıştır.

Özetle anlamı ve gerçekleştiriliş şekli ortaya konulmaya bu hadisenin kuşkusuz çıkış noktasından varış noktalarına ve geçiş güzergahları da dahil ilgili yönetimler ve vatandaşları üzerinde pek çok olumsuz etkileri olacaktır.

Yasadışı Göçler ve İnsan Kaçakçılığı Açısından Türkiye'nin Durumu

Olayın toplumsal ve kültürel alandaki etkilerine geçmeden önce özetle yasadışı göçler konusunda Türkiye'nin durumu ve mevcut şartlar ile göçleri kolaylaştıran faktörleri incelemek gerekmektedir.

✓ Ülkemiz toplam sınır uzunluğu 11 000 km.yi aşan ender ülkelerden biridir. Bu sınırların 8333 km.si kıyı, 2753 km.si de kara sınırlarından oluşmaktadır. Bu özelliği geçişleri kolaylaştırıcı, kontrolü zorlaştırıcı bir rol oynamaktadır.Çünkü bu sınırlara 5 km. arayla bile gözetleme kulesi, karakol, gümrük kapısı kurulursa 550 adet, şayet 10 km. arayla yapılırsa 275 kadar tesis, donanım ve on binlerce personele ihtiyaç olacaktır. Teorik olarak mümkün gibi görülse bile, söz konusu tesislerin doğal şartlar nedeniyle eşit aralıklarla ve uygun sıklıkta yapılması mümkün değildir. Kaldı ki arazi yapısı, bitki örtüsü gibi nedenlerle 5 km.lik bir mesafeyi de korumak kolay olmayacaktır. Kıyılarımız için oluşturulacak sahil güvenlik noktasının ise bu hesaplamaya göre en az 833 veya 1666 gibi değerler göstereceği açıktır.

CamScanner ile tarandı

Kara Sınırları	Uzunluk (Km)
Toplam	**2753**
Türkiye-Gürcistan	276
Türkiye-Ermenistan	316
Türkiye-Azerbaycan (Nahçivan)	18
Türkiye-İran	484
Türkiye-Irak	331
Türkiye-Suriye	877
Türkiye-Bulgaristan	212
Türkiye-Yunanistan	269
Kıyılar	**8333**
Anadolu Kıyıları	6480
Trakya Kıyıları	786
Adalar	1067
Denizlere Göre Kıyılar	8333
Karadeniz	1965
Marmara	1189
Ege	2805
Akdeniz	1577
Adalar	1067
TOPLAM	**11086**

✓ Özellikle İran, Suriye, Irak, Nahçivan sınırlarında doğal çevre şartları gibi kültürel durum, dil, din, etnoğrafik özellikler(giyim-kuşam) de çok yakın benzerlikler göstermektedir. Dil faktörü anlaşmayı, diğer özellikler ise barınmayı kolaylaştırmaktadır.

✓ Anadolu eskiden beri İpek Yolu, Kral Yolu gibi tarihi yollar ve kolları ile bu günde ulaşım hatlarıyla Asya, Afrika ve Avrupa"yı en kısa olarak birleştiren doğal bir köprü ve önemli bir geçiş güzergahıdır.

✓ Türkiye bulunduğu konumu itibariyle doğuda Fars, Güneyde Arap, Kuzeydoğuda Gürcü ve Ermeni toplulukları arasında yer almaktadır. Dolayısıyla kültürler arası bir geçiş özelliğine de sahiptir. Yani geri kalmış doğu ve gelişmiş batı kültürlerini birbirinden ayırmaktadır. Doğunun iticiliği ve batının çekiciliği arasındaki ülkemiz batıyla bütünleşme sürecinde olup bu nedenle batı kadar ilgi çekmektedir.

✓ Ekonomik olarak da ulusal gelirleri oldukça düşük doğu toplumları(kişi başına 100-1000 dolar) ve serbest ekonominin kurulamadığı Ermenistan, Gürcistan, Azerbaycan ve ulusal gelirleri 10000-20000 doları bulan Avrupa ülkeleri arasında yer almaktadır.

Yerel örnek ve Doğu sınırlarımızın yollarının birleşme ve Anadolu içlerine geçiş sağlaması bakımından Erzurum'un konumu son derece önemlidir.1.12001 ve 9.10.2001 tarihleri arasında ilimizde illegal girişten 933 kişi yakalanmış, bunların büyük çoğunluğunu Irak(452), Afganistan(207), Pakistan(94), Gürcistan(88), Azerbaycan(36) ve Bangladeş(25) gibi ülkelerden ekonomik nedenlerle gelenler oluşturmuştur. İllegal yollardan girerek Erzurum ili dahilinde jandarma ve emniyet güçlerince yakalananların adliyede sınırdışı işlemleri yapılarak geldikleri yollardan sınırdışı edilmişlerdir. Kuzey Iraktan gelenler Habur sınır kapısından çıkarılmaktadır.

CamScanner ile tarandı

Yasadışı Göçün Şekli ve Ülkemize Etkileri

Yasadışı göçler konusunda bilindik giriş şekillerinin aksine şaşırtıcı ve akla gelmedik şekiller söz konusudur. Şekillerine bile bakıldığında geçici barınma talebi ve iltica ile ilgili hiçbir ilgi kurmak mümkün değildir. Sistem gizli giriş, gizli hareket ve yakalanmadan ulaşabilmeyi içermektedir. Amaç böyle olunca yaya, hayvanlarla, kamyon ve tırların özel bölmelerinde, eşya taşınması için bile uygun olmayan koşullarda zula tabir edilen gizli bölmelerde gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle de çoğunlukla macera tamamlanmadan, yaralanma, ölümler yaşanmakta yakalanma ile ise tamamen son bulmaktadır. Zaman zaman da en lüx yat, özel araçların da kullanıldığına rastlanılmıştır. Son bir haftalık süreç içerisinde duyarlılıkla takiplerimizden ilginç kaçış manzaralarına rastlanılmıştır. Beton makinası içerisinde(16 kişi), kepek yüklü kamyon(69 kişi), ev baskınında(22 kişi), cami avlusunda(20 kişi) ve ayrı bir ev aramasında(6 kişi) ve yol kenarında gizlenmiş şekillerde gibi giriş yapan kişiler yakalanmıştır. Bunları ilgi çekici yüzlerce örnekle çoğaltmak mümkündür.

Burada üzerinde durulması gereken en önemli konu bu kişilerin geçişlerine yardım eden kişilerin köken, meslek ve kültürlerinin de oldukça çeşitli olmasıdır. Sanatçılar, kamu görevlileri ve işadamları gibi. Olayın içine bölge insanı, nakliyeciler, barınma imkanı sağlayan yerli nüfusu da dahil etmek gerekir. Aynı şekilde görevlerinde eksik davranan ve gerekli titizliği göstermeyen gümrük görevlisi, sınır muhafızı, evrak denetçisi, yol kontrolü yapanlar da bu faaliyete bilmeden destek vermektedir.

Yasadışı Göçün toplumsal alandaki etkileri her şeyden önce ülke güvenliğine yönelik kasıtlı bir hareket olması yönünden değerlendirilmesi gerekmektedir. Başka bir ülkenin sınır bütünlüğü ve ülke güvenliğini hiçe saymak fiili işlenmektedir. Uluslar ve taraflar arası protokollere göre cezai müeyyideler uygulanmalıdır.

Gelen insanların toplumsal yapıda az da olsa tahribata yol açabileceğini göz ardı etmemek gereklidir. Bir ülkeye girdikleri andan itibaren girişleri de yasal olmadığı için suçlu sayılan bu insanlar, bu eylemlerinin arkasından da suç işlemeye açık kişiler olarak değerlendirilmelidir. Olaydaki illegal boyut illegaliteyi hızlandıracak nitelik taşımaktadır.

Özellikle yasadışı girişlerin ve çabalarının yoğunlaştığı bu günlerde bu insanların gerek kendilerinin gerekse insan kaçakçıları tarafından suça zorlanma, illegal örgütlere dahil edilme ihtimali üzerinde önemle durulması gerektiği kanaati yoğunlaşmaktadır.

Paraları kıymetli malları insan taciri ya da kaçakçıları tarafından geçişleri karşılığında alınarak, beş parasız bir şekilde bilmedikleri, daha önceden görmedikleri bir ülkenin bir köşesinde kandırılarak terk edilen bu çaresiz insanların gasp, şantaj, soygun gibi türlü adli vakalara karışması ihtimali de oldukça yüksek bir olasılıktır.

Kültürel açıdan son derece yetersiz ilköğretim düzeyini geçmeyen tahsil durumları ile dahil oldukları, var olmaya, oturma ve sığınma hakkı elde etmeye çalıştıkları toplumlarda kültürel çatışma ve yozlaşmaya yol açılacağı ihtimali de gözardı edilmemelidir.

Ülkemizdeki mevcut ekonomik ve tarımsal yapı büyük oranda vasıfsız işgücüne bağımlılığını sürdürmektedir. Ekonomik açıdan ele alındığında kaçak insanlar yakalanmadıkları taktirde, uzunca bir süre Güneydoğu, İç Anadolu, Akdeniz, Karadeniz, Ege, ve Marmara Bölgesi'nde geçici ya da mevsimlik işgücü ihtiyacını çok ucuza sağlayabilirler. Çünkü ülkemiz iklim şartları bölgeler açısından ürün çeşidi ve hasadı konusunda peşpeşelik arz etmektedir. Örneğin Nisan-Mayıs-Haziran aylarında Şanlıurfa, Diyarbakır, Adıyaman, Gaziantep, Adana ve Hatay gibi illerimizin hasat işlemlerini İç Anadolu illerinin mercimek, nohut hasadı izlemekte, buradan işgücünün önemli bir bölümü Karadeniz Bölgesine fındık, Ege'ye üzüm(7), incir, pamuk gibi ürünlerin hasadı için kolaylıkla geçebilmektedir. Bu konuda güvenlik güçleri kadar, bu kişilere işverenlerin de dikkatli davranmaları, kimlikleri ve menşeileri hakkında bilgi sahibi olmaları gerektiği öğretilmelidir. Yerel yönetimlerin(muhtarlık, belediye, kaymakamlık ve asayiş birimleri) bu kişilerin kimlikleri konusunda dikkatli davranmaları gerekmektedir. İnsanımızın alın terine hürmeti bu noktada istismar edilebilmekte, bu insanların batı ülkelerine geçişleri için zaman ve para kazanmalarına fırsat verilmektedir. Ülkemiz genelinde yaptığımız son 15 yıllık gözlemlerimize dayanılarak, eğer herhangi bir yol kontrolünde ele geçmemişlerse hiçbir köy ve kasabada tarım işçilerine kimlik sorulmadığını iddia edebiliriz. Aynı şekilde bu insanların tamamını işveren arazi sahibiyle muhatap olmayıp, başlarındaki tıpkı insan kaçıran simsarlar gibi işgücü emek simsarları aracılığı ile diyaloglarını gerçekleştirmektedir.

CamScanner ile tarandı

Kırsal kesimde giderek ağırlaşan ekonomik koşullar özellikle doğu güneydoğu illerimizde sınır bölgelerinde yaşayan insanlarımızı kaçırma olaylarına iştirak etmeye ve tacirlere yardım etmeye zorlamaktadır. Bölge insanı kaçakları aile mensubu gibi göstermekte veya kendi kimliklerini kullandırarak menfaat teminine çalışıldığına ilişkin bilgilere ulaşılmaktadır. Küçük yolcu kitlesi ve az nüfuslu yerleşmelere hizmet veren minibüs, kamyonet, kaptıkaçtı gibi araç sahiplerinin bir işle çok para kazanabilme hırsları bu amaca himet edebilecek diğer nedenlerden biridir.

Arı göçerlerinin ve hayvan göçerlerinin de istismar edilebileceği dikkatlerden uzak tutulmamalıdır. Bu faaliyetlerin geliş dönüş tarihlerinde ulaşım araçlarından yaralanma yolu seçilebilir.

Toplumsal alandaki en önemli etkisinin sağlık alanında olduğu ve giderek daha da önemli sorunlara yol açacağı gerçeğidir. Irak, Afgan, Azeri ve Bengal gibi uluslara ait insanlar ülkelerinden ayrıldıktan sonra uygun olmayan barınma, beslenme temizlik ve yolculuk şartlarından dolayı pek çok bulaşıcı hastalık, parazit, virüs gibi kişi ve toplum sağlığını tehdit eden unsuru da beraberlerinde taşımaktadırlar. Temasa geçtikleri kişi, esnaf, gibi kitleler sağlığını etkili bir şekilde tehlikeye atabilecekleri söylenebilir.

Ulusal boyuttaki bu etkilere dış dünyadaki ülkemiz aleyhine tezgahlanan asılsız senaryolar ile ülke olarak gerekli ve yeterli önlemleri almadığımız şeklinde bir suçlama ile karşı karşıya bulunmaktayız. Oysa Asya, Afrika'dan bir yerlerden başlayıp sınırlarımıza kadar ulaşan bir şekilde ülkemize dahil olan boyutu uluslararası bir hadisenin bütün faturasını ülkemize kesmek oldukça ağır bir karardır. Çünkü ilgili olayla ülkelerin tek tek mücadele etmesi oldukça zor, başarı şansı ise oldukça zayıftır. Bu nedenle bölgesel ve milletlerarası işbirliği ve ortak tavra ihtiyaç vardır. Kaçakçılık şebekelerinin ülkeler hatta kıtalararası işbirliği içinde yürütüldüğü kesinlik kazanmıştır. Bu olay sanıldığı gibi ülkemiz ve komşularımız için değil, A.B. D., Kanada gibi gelişmiş ülkelerden de pek çok şebekenin de dahil olduğu bilinmektedir. İtalya, Almanya ve İngiltere gibi ülkeler ise bu göçleri teşvik eden politikalar uygulamakta, göçlerin hızını daha da arttırmaktadır.

Ülkemizin komşuları bugünkü komşularımız değil de Batı Avrupa ülkeleri olsa idi bu sorun bu günkü kadar önemli olmayacaktı. Çünkü ülkemiz menşei ülkelerine ve bölgelerine komşu, gidilecek ülkelere yol güzergahları üzerinde bulunmaktadır.

Kaynakça

*Prof.Dr. Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü.

Tandoğan, A., 1998, Demografik Temel Kavramlar ve Türkiye Nüfusu, Lega kitabevi, Trabzon.

Doğanay, H., 1991, Demoğrafya-Nüfus Bilimi (2.Basım) Atatürk Üniv. K.K. Eğitim Fakültesi Yayını, Erzurum.

Üner, S., Nüfüsbilim Sözlüğü, Hacettepe Üniv. Yay. No:17, Ankara.

Tekeli, İ.-Erder, L.,1978, Yerleşme Yapısının Uyum Süreci Olarak İç Göçler, Hacettepe Üniv. Yay. No:D-26, Ankara

Tümertekin, E., 1968, Türkiye'de İç Göçler, İstanbul Üniv. Yay. 1371. Coğrafya Enst. Yay. 54, İstanbul.

Bulut, İ., 2000, Yozgat'ın Nüfus Coğrafyası Özellikleri, Doğu Coğrafya Dergisi Sayı. 4, Erzurum.

Bulut,İ., 1997, Yozgat'ın İç ve Dış Göçlerdeki Önemi, Hacettepe Üniv. III. Ulusal Nüfusbilim Kongresi(2-5 Aralık 1997). Ankara.

Tümertekin,E.-Özgüç, N.,1998, Beşeri Coğrafya İnsan -Ortam-Kültür, Cantay Yayınları, İstanbul.

Mutluer,M.,2003, Uluslar arası Göçler ve Türkiye, Cantay Kitabevi, İstanbul..

Koca, H.-Girgin, M., 2001, Alaşehir İlçesine Mevsimlik İşgücü Göçü, Doğu Coğrafya Dergisi Sayı. 4, Erzurum.

CamScanner ile tarandı